

HALK SAĞLIĞI ARAŞTIRMA VE UYGULAMALARI DERGİSİ

www.hasaud.com

EDİTÖRYAL

Çocukların Yaşam Hakkı ve Önlenemeyen Bebek Ölümleri Children's Right to Life and Unavoidable Infant Deaths

Burcu Tokuç¹¹ Prof. Dr., Namık Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Tekirdağ, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5998-4070

Türkiye'nin 1990'da imzaladığı, 18 yaşın altında olan her insanı çocuk olarak tanımlayan, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını (yaşama hakkı; eksiksiz biçimde gelişme hakkı; zararlı etkilerden, istismar ve sömürden korunma hakkı, aile, kültür ve sosyal yaşama eksiksiz katılma hakkı) tanımlamaktadır (1).

Bebek ölüm hızı (yani bir yılda meydana gelen her 1000 canlı doğumdaki ölen bebeklerin oranı) bir ülkenin genel sağlığının, ülkedeki sağlık hizmetlerinin niteliğinin en önemli göstergelerinden biridir. Çünkü bebek ölümlerinin tüm ekonomik ve sosyal belirleyicileri (hanehalkı gelir düzeyi, yeterli ve dengeli beslenme, temiz suya erişim, uygun barınma, nitelikli sağlık hizmeti erişimi vb. gibi) toplumdaki tüm bireylerin sağlığını da etkilemektedir.

Türkiye istatistik kurumu (TÜİK) 2023 yılı ölüm verilerini açıkladı (2). Veriler bize, bebek ölüm hızında 2023 yılında önceki yıllara göre bir artış olduğunu ve Türkiye'de son 15 yılda kayda değer bir değişim olmadığını göstermektedir. Son 10 yılda gözlenen bu plato görünümü ülkemizin bebeklerini koruyamayışının da en önemli göstergelerinden biridir (Şekil 1).

Dünya Bankası kaynaklarına göre, bebek ve çocuk ölüm hızının ülkemizde düzeyi gelişmiş ülkelerin 1990'larda eriştikleri düzeydedir (3). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü üyeleri içinde ise Türkiye bebek ölüm hızı açısından en kötü durumdaki 3. ülkedir (4).

Bebek Ölüm Hızı (BÖH), 2022 yılında binde 9,2 iken 2023 yılında binde 10,0'a yükselmiştir. 2023 yılında BÖH 2022 yılına göre 50 ilde artış göstermiş, iki ilde aynı kalmış, 29 ilde azalmıştır. Bebek ölüm hızının artış gösterdiği 50 ilden 5'i, 6 Şubat 2023 depremlerinde en çok ölümün yaşandığı (Hatay, Adıyaman, Kahramanmaraş, Gaziantep, Malatya) illerdir (2). Hem depremden en çok ölümün yaşandığı illerde, hem de depremden etkilenen iller dışında kalan 45 ildeki Bebek Ölüm Hızı artışı endişe vericidir.

Bebek ölümlerindeki artışın, 2020-2022 yılları arasında yaşanan COVID-19 pandemisinden etkilenmediği

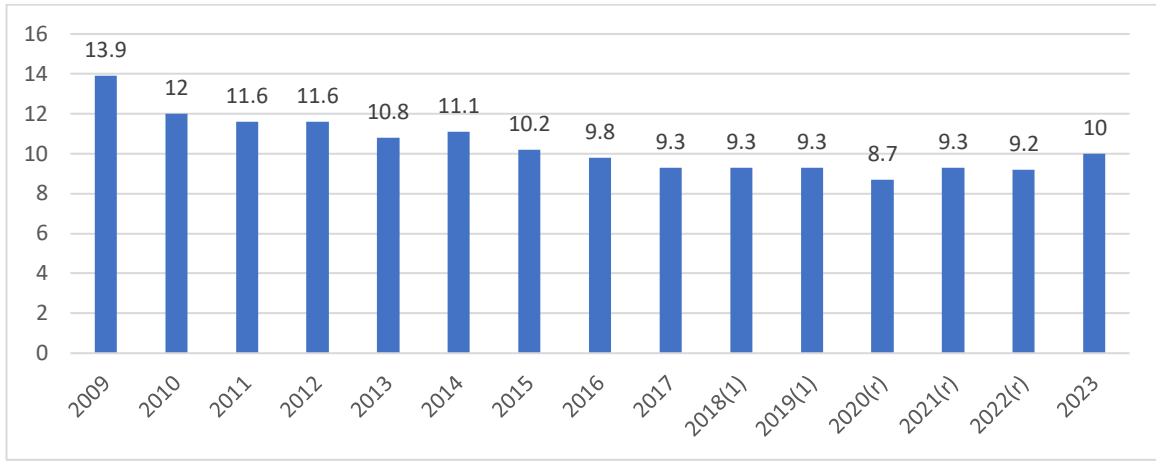
gözlenmektedir. TÜİK'in açıkladığı rakamlara göre 2020-2023 yılları arasında tüm COVID-19 ölümlerinde 0-14 yaş çocuk ölümlerinin oranı çok düşüktür (1000 COVID-19 ölümünde 0-14 yaş çocuk ölüm oranı 2020'de 0,8; 2021'de 1,6; 2022'de 1,8; 2023'te 1,7'dir) (2).

Türkiye'nin bebek ölüm hızını azaltmadaki başarısızlığı Sağlıkta Dönüşüm Programının uygulanması ile paralel seyretmektedir ve olağan dışı durumlara ve afetler dirençsiz olduğunu yaşayarak gördüğümüz sağlık sisteminin bu başarısızlığının yapısal olduğunu düşündürmektedir. Sağlık hizmetlerinin kötü yönetimi, anne ve çocuk sağlığına yönelik koruyucu hizmetlerin kapsamındaki daralma ve bu hizmetlerin verilmesine yönelik politik isteksizliğin bu sonucu doğurmuş olduğu görülmektedir.

Tüm dünyada bebek ölümlerini azaltma hedefleri, Birleşmiş Milletler Kadınlar Çocuklar ve Adölesanların Sağlığı Küresel Stratejisi (2016-2030) ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) gibi pek çok küresel girişimde yer almaktadır (5,6). SKH; önlenebilir yenidoğan ve 5 yaşın altındaki çocuk ölümlerini ortadan kaldırarak 2030 yılına dek tüm ülkelerde yenidoğan ölüm hızının 1.000 canlı doğumda 12 veya daha az, beş yaş altı ölüm hızının binde 25 veya daha az olmasını, mevcut hızlar bu düzeyin altında ise var olan düzeyin 2/3 oranında azaltılmasını hedeflemektedir. Türkiye bu küresel girişimlerin hedeflerine ulaşmada olduğu gibi, Sağlık Bakanlığı'nın stratejik planlarındaki hedeflere ve kalkınma planlarında yer alan hedeflere ulaşmada da başarısız olmuştur (7,8).

Bir çocuğun nerede doğduğu, ne kadar yaşayacağını belirlememelidir. Nitelikli sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması ve çocukların önlenebilir ölümlerden kurtarılması için temel sağlık hizmetlerini sunan tüm sağlık çalışanlarına yönelik eğitime, işlere ve insana yakışır çalışma koşullarına yatırım yapılmasını gerektirir.

2030 yılına bebeklerin önlenebilir ölümlerine son verilmesi için süremiz çok kısalmıştır ve yönetsel erk, bu görünüm ile çocukların sağlıklı yaşam hakkını sağlamaktan uzak görünmektedir.

Sekil 1. Türkiye'de Bebek Ölüm Hızının Yıllara Göre Seyri

KAYNAKLAR

1. UNICEF Türkiye. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. https://www.unicef.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2024
2. TÜİK. Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri-2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Olum-ve-Olum-Nedeni-Istatistikleri-2023-53709> Erişim Tarihi: 01.08.2024
3. World Bank Group. Mortality rate, infant (per 1,000 live births). <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.IMRT.IN> Erişim tarihi: 01.08.2024
4. OECD. Infant Mortality Rates. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/infant-mortality-rates.html> Erişim tarihi: 01.08.2024
5. DSÖ. United Nations Global Strategy for the Health of Women, Children and Adolescents (2016-2030) https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA76/A76_5-en.pdf Erişim tarihi: 20.08.2024
6. UNDP. What are the sustainable development goals? <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> Erişim tarihi: 20.08.2024
7. Sağlık Bakanlığı – Strateji Geliştirme Başkanlığı. Sağlık Bakanlığı 2024-2028 Stratejik Planı <https://sqb.saglik.gov.tr/TR.60674/stratejik-yonetim.html> Erişim tarihi: 20.08.2024
8. TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe başkanlığı. On Birinci Kalkınma Planı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On-Birinci-Kalkinma-Plan-i-2019-2023.pdf> Erişim tarihi: 20.08.2024